

## DE SPREEUWKOPEEND ANNO 1983

door: S. Bottema, Poststraat 6, 9712 ER Groningen.

Op een van de eerste begunstigersdagen van de Stichting zeldzame huisdierrassen vroeg iemand, welke zeldzame dieren hij op een klein oppervlak kon houden als koeien en schapen niet in aanmerking kwamen. Onvoorzichtig genoeg adviseerde ik de spreeuwkopeend. Waar deze eend van te betrekken? Ik moest het antwoord schuldig blijven. Nergens bleken nog spreeuwkopeenden te vinden te zijn. Uiteindelijk dook een adres op. De Friese veehouder P. Deelstra uit Kornjum bleek de enige te zijn die jarenlang een koppeltje spreeuwkopeenden aangehouden had. Omdat hij geen bloedverversing had kunnen toepassen, had hij noodgedwongen steeds verder moeten intelen. Het uiteindelijke resultaat was, dat zijn dieren qua type zeer homogeen en fokzuiver waren. De familie Suurbier, verwoede eendenfokkers, en ondergetekende kregen broedeieren van Deelstra en gingen aan de slag. Mevrouw Suurbier berichtte mij, dat zij problemen had met onder andere bevruchting van de eieren en de opfok van de kuikens, die zij erg teer noemde.

Spreeu\vkopeend

Ik zal mijn ervaringen van 5 jaar fokken weergeven. Ik spreek steeds over spreeuwkoppen (Bottema 1980). De spreeuwkop wordt vaak in één adem genoemd met de krombekeend. De kromme snavel kwam van oudsher in een deel van de spreeuwkoppen voor. Omdat werkelijk uitgesproken kromme snavel bij de huidige spreeuwkop vrijwel niet voorkomen en hoogstens een zwakke kromming aangetroffen wordt, spreek ik verder steeds over de spreeuwkop. De standaard van deze eend is vermeld in Clason's boek.

Bij halfwas dieren is soms een redelijke kromme snavel aanwezig, tot blijdschap van de fokker. Later trekt deze snavel toch nog recht(er). Deze ervaring deel ik met de familie Suurbier.

Ik ging uit van 30 eieren van Deelstra, waaruit ik acht jongen opfokte; vier woerden en vier eenden. Ik had geen problemen met de opfok van deze kuikens, die onder krielkippen uitgebroed werden. De gewichtstoename stak niet ongunstig af tegen tegelijk opgefokte Caki Campbelleenden. Enkele exemplaren vertoonden "zwaard"-vleugels; deze werden van de verdere fok uitgesloten.

Spreeuwkopeendekuiken tussen kuikens met donskleed van de wildkleur

In het eerste productiejaar bleken zich bij de leg problemen voor te doen. De eenden zaten steeds op het nest zonder te leggen. Soms verschenen dwergeitjes zonder dooier, soms asymmetrische eieren, veelal met dunne schaal. Enkele goede eieren werden geproduceerd, waarvan slechts een deel uitkwam. In juni stierven de legeenden na een periode waarin zij niet meer aten. De kuikens bleken vier woerden en vier eenden. Twee woerden verhuisden naar Minne Wybenga uit Harkema-Opeinde, die ook met materiaal van Deelstra fokte. Van werkelijke bloedverversing bleek geen sprake te zijn. De woerden gingen bij hem dood, de twee die ik gehouden had ook. Symptomen waren lusteloosheid, nat worden en uiteindelijk voedsel weigeren.

De vier eenden vertoonden allengs de verschijnselen van hun moeders. Dikke buiken, op het nest zitten en niet leggen. Eén dier werd op het Spelderholt door dierenarts Haaier onderzocht. Hij constateerde dubbele eileiders. De rudimentaire tweede eileider was ook ontwikkeld en blokkeerde de leg. Het dier zat vol ontwikkelde dooiers, die niet meer geresorbeerd konden worden en uiteindelijk de dood veroorzaakten. Haaier verklaarde daarmee ook het nestgedrag. Door de ovulatie ging de eend wel 's ochtends op het nest zitten, evenwel zonder te leggen. Een dier dat ik slachtte, bleek ook vol dooiers te zitten (zie afbeelding).

Spreeuwkopeend met buikholte vol, deels verkaasde, eidooiers. De eileider is vrijgeprepareerd.

Van de vier vrouwtjes bleek er echter één wel eieren te leggen. Noodgedwongen werd deze met de vader gepaard. Daaruit werd weer een serie Jongen gefokt. De woerden gingen alle binnen vier maanden dood. Drie eenden vertoonden weer het geblokkeerde productiesysteem. Wanneer dan wel een ei geproduceerd werd, traden verlamingsverschijnselen op. Dit ging na een dag weer over. Ook de vlotter leggende eend vertoonde dit verschijnsel wel eens. De bevruchting liet steeds meer te wensen over. Sommige kuikens zaten dood in de dop, andere bleken niet bij machte de schaal te breken en stierven na het aanpikken der eieren. De dieren werden kleiner, waarschijnlijk te wijten aan de inteelt.

Slechte conditie bleek uit nat worden na zwemmen of regenbuien. Evenwichtstoornis kwam voor in de vorm van nauwe kringetjes lopen. De conditie van de woerden was meestal slechter dan die der eenden. Hormonale stoornissen deden zich voor, getuige een slechte afwikkeling van eclips en bruiloftskleed. Gekrulde staartveren ontbraken en bruine veren van de eclips bleven in het winterkleed achter.

De leggende eend produceerde circa 40 eieren, werd goed broeds en verzorgde de kuikens goed. Twee productie jaren leverden echter niets op en het was duidelijk, dat zuivere fok op deze manier uitzichtloos was.

Ten einde de negatieve eigenschappen weg te fokken, zette ik een kruisingsprogramma op. Een toevallige kruising met een wit kwakertje leverde een aantal middelgrote eenden op in alle kleuren van de regenboog, die in niets op spreeuwkoppen leken. Het probleem was, om een geschikt ras te vinden om mee in te kruisen. Er werd vanuit gegaan, dat deze keus zo veel mogelijk op een spreeuwkop moest lijken en tevens zelf fokzuiver was. Dat was geen eenvoudige opgave. In parken waren wel donkere eenden met witte borst en slagpennen te vinden, maar hun afkomst was dubieus.

Mijn keus viel op de zwarte vorm van de "Swedish Blue Duck". De Zweedse bioloog/boer/journalist Haakon Hallander bezat een groep van deze eenden, die in Zweden uiterst zeldzaam waren. Om het restant te redden had hij ze gekruist met de "Gul Anka", een gele slachteend, eveneens van Zweedse afkomst. Door terugkruisen was een goede groep Blue Ducks ontstaan. Dit ras heeft een eigenschap, identiek aan de Blauwe Andalusiër kippen. Om blauw te fokken viel er 25% zwarte met witte bef en slagpennen en 25% witte eenden uit. Deze uitval is fokzuiver voor de zwarte of witte kleur.

F-1 Swedish Blue Duck (zwarte vorm) X Spreeuwkopeend, zeven weken oud.

Ik kruiste een zwarte "Blue Duck" met de spreeuwkop-woerd. De F-1 vertoonde alle eigenschappen van de moeder. Kleur, grootte en snavelvorm waren identiek aan de Zweedse eend. Dat betekende, dat alle exterieur eigenschappen van de spreeuwkop recessief waren. Slechts de eikleur van de spreeuwkop was dominant, namelijk groen. De Swedish Blue legt witte eieren.

De vrouwelijke dieren uit de F-1 werden teruggekruist aan de oude spreeuwkopvader. De F-2 splitste nu wel uit in zwarte dieren met witte borst en egaal spreeuwkopkleurige en maar weinig spreeuwkopkleurige met witte borst en witte pennen.

De uitval huisvestte ik op een boerderij bij een kennis, om in geval van calamiteit bij mijn dieren enige reserve te hebben om terug te grijpen.

De F-2 had nu het voordeel vitaliteit te bezitten, de grootte was nu goed. Omdat ik geen keus uit goede woerden had, besloot ik de F-2 dieren nogmaals aan de -

nu grootvader - terug te kruisen. Het feit, dat de F-2 eenden in maart/april nog niet leggen, stemt tot nadenken. Een goede jonge legeend hoort dat te doen. Het is te hopen, dat de dubbele eileider zich niet manifesteert.

De oude legeend wordt gekruist met een F-2 woerd, die wel een witte bef heeft, doch qua snavel op het Zweedse ras lijkt. Wanneer het resultaat tegenvalt, kan teruggegrepen worden op materiaal van Suurbier, Wybenga, of dieren die via Wybenga in Barneveld zijn terechtgekomen. In de toekomst zal ik u over verdere ontwikkelingen op de hoogte houden.

#### Literatuur

Bottema, S., 1980. De eenden in Nederland. In: Clason, A.T. (red.). Zeldzame Huisdierrassen. p. 192 204.